Landhandlerier i Eidsberg

Av Eldbjørg Skaug

For en del år siden bestemte *Torsdagsklubben i historielaget* seg for at det skulle skrives om landhandleriene i Eidsberg kommune før de gikk ut av folkeminnet, og på et møte var hovedtemaet å registrere hva butikkene het og hvor de lå. Et båndopptak ble gjort, men der stoppet prosessen. I fjor gjorde *Inger Elise Solheim* den vanskelige og store jobben det var å skrive ut opptaket og redigere stoffet. Med utgangspunkt i dette grunnarbeidet er det nå at Haakon-redaksjonen har bestemt seg for etter hvert å ta for seg alle landhandleriene i bygde-Eidsberg.

Først gir vi korte skisser av landhandlerienes generelle historie, av hva som karakteriserte denne butikktypen og av den sosiale og økonomiske betydningen av landhandlernes innsats. Deretter følger det første knippet med fortellinger.

Historikk

(*Tekst: Eldbjørg Skaug og Dag Mysen*)

Handel i moderne forstand er av nyere dato på landet i Norge. Da eneveldet ble innført 1660, ble det fra høyere hold bestemt at handelen skulle samles i byene. «I en bondebygd skulle ingen leve av kjøp og salg – det var sløseri og nærmest umoralsk» mente byborgerne. (Sitat fra Bygdehistorie for Eidsberg, bind II.)

Ved lov av 1842 ble landhandelen til dels frigitt mot kongelig bevilling. Landhandlere måtte søke handelsbrev hos fogden – og det etter en anbefaling fra formannskapet – som ofte sa nei, « fordi varene dermed ble fordyret. Kommunikasjonene til kjøpstedene her i prestegjeldet var ikke hverken lange eller besværlige – landhandel ville heller føre til ruin enn til gavn!»

Men med liberalismen i 1850-årene kom slagordet «forbrukerfrihet» og dermed etableringsfrihet. Antall landhandlere økte raskt, og de lot produsentene få vite hva kundene ønsket. «Det er blitt hevdet at ingen annen institusjon undergravde det gamle patriarkalske standssamfunnet i Norge som landhandlerne, da de nå til dels bestemte allmuens forbruk», sier *Per Øivind Sandberg*.

Overgangen fra handelshus med kongelig privilegium til lokale landhandlerier må ha vært en revolusjon i bransjen. Landhandlerne måtte innrette seg etter kundenes behov og ønsker, skulle de overleve. Å etablere en kundekrets krevde imøtekommenhet og strev, og den lokale handelsmannen sto på like fot med sine kunder. Overlevde butikken, var han deres mann mot den tidligere priviligerte handelsstanden. De nye kjøpmennene levde under samme kår som kundene.

Butikken ble et møtested for bygdefolket. Her tok de seg en pause og delte nyheter og meninger. Få kjøpmenn, om noen, ble rike på

landhandelen. De hadde fagkunnskap og ytte mer service enn nåtidens butikkinnehavere, der kundene stort sett må betjene seg selv.

Den første som startet opp med landhandel i Eidsberg, var *Kristian Jensen Fiskerud* på Fiskerud under Opsal. Han rev i 25 år. Ved folketellingen i 1865 var det blitt to butikker til, *Andreas Larsen* på Vestre Rud og C.I.A. *Hedemark* på Høiendal.

Ved folketellingen 1875 var det allerede etablert 13 landhandlere i prestegjeldet. I perioden 1890 til 1900 mottok futen firma-innmeldelser fra 30 landhandlere i Eidsberg (inklusiv Mysen) hvorav sju stykker opphørte i det samme ti-året. De fleste av butikkene som klarte seg over tid var ennå i virke frem til 1970-åra. Smestad på Høiendal var i gang til 2004.

Kreditt-institusjoner

Kjøp med langsiktig betalingsfrist er ikke noe nytt. Landhandlerne opererte med «krita på bok». Pengesystemet på landet var uregelmessig. Pengene kom når avlinger ble solgt og dyr ble slaktet. Avlingsvikt og sykdomsperioder ga tøffe tak. Husmenn og lønnsarbeidere levde under enda tynnere marginer.

Landhandlerne var som et «bokreditt-system» uten renter. Det kunne gå et år før en gjeld var gjort opp. Ofte var ny gjeld allerede løpende. Det skulle stor tålmodighet og bred rygg økonomisk for å kunne stå oppreist og klare seg for landhandlerne. En del røk over ende selv fordi det ble for mye utestående som ikke ble gjort opp i tide. Svært mange også i våre grender kunne takke sin lokale landhandler o for at de maktet å holde seg flytende økonomisk og praktisk gjennom livets skiftende og harde omstendigheter.

Internasjonale forbindelser

Østfold var på mange måter landets innfallsport fra utlandet og vår kikkert ut i verden. Forretningsstanden og plankebaronene i Østfoldbyene pleiet en bred internasjonal kundekrets. Alt nytt i Europa kom først hit. Herfra ble nye varer og idéer skysset videre innover i fylket. Mange landhandlere sto i god kontakt med byene og var flinke til å plukke opp godbiter som de bød frem i sine butikker. Bøndene i Indre Østfold hadde ofte stor kunnskap om verden utenfor Norge og fulgte med i tiden. De bestilte varer og tjenester hos sin lokale landhandler som så og si alltid klarte å skaffe det som var ønsket.

En typisk landhandel, Setskog landhandelmuseum

(*Tekst og foto: Trond Degnes*)

Det unike miljøet i landhandlene har gått i glemmeboka Jeg vet ikke hvor mange butikker det var «på bygda» for 40–50 år siden, men de var alle et meget viktig samlingspunkt Et besøk på det unike *Setskog Landhandelmuseum* brakte meg plutselig tilbake til disse butikkmiljøene.

Med én gang jeg kom inn døren til butikkmuseet, fornemmet jeg stemningen på *Fram – butikken i Hærland, som Martha og Peder Aaserud* drev i mange år. Et vell av forskjellige lukter smeltet sammen i dette unike landhandelmiljøet hvor alt er å finne i hyllene. Museet oppgir at det er tatt vare på rundt 8500 forskjellige norskproduserte varer – fra barberskummet Bali til den helt

nødvendige Globoid-esken. Ja, i toalett- og apotekhylla er det mange gamle godsaker. Hvem husker ikke Brylcreem? Den måtte til for å få den rette sveisen på håret. Selv erstatningsvarer fra 2. verdenskrig er på plass, og selvsagt er det et eget hjørne for bil, bensin og olje. Alle hyllene er fylt med originale varer fra perioden 1940–1970.

Selve bygningen ble oppført i 1871. Etter restaurering og ombygging med gammelt interiør på plass, ble butikkmuseet åpnet 2. oktober 1999. Butikken har kort og godt en 105 års handelshistorie bak seg.

Skaper minner

Museet må rett og slett oppleves. Varesamlingen er imponerende. stemningen den samme. Hvert produkt har sin historie. Ikke minst skaper de minner fra den tiden det var mange butikker av denne typen i Indre Østfold. Hos Peder Aaserud på Fram kunne alle kjøpe det de ønske seg fra en landhandel. Jeg husker så godt personlighetene som dukket et opp der. Selv fikk jeg være med Aaserud da han med sin lille lastebil kjørte ut varer. I tillegg til bestilte varer i eskene, var det gjødning og mjøl på lasteplanet. 0g hos alle kundene ble det en liten prat . Oppgjøret kunne tas senere. Alt var oppført «i boka". Innimellom turene med Peder, kunne jeg besøke min far som «tok i mot mjølka" fra bøndene nede i butikkens kjellerlokale

Ta en tur til Setskog

Det er først når du tar turen til Setskog at du i dag kan oppleve dette butikkmiljøet på «ekte)) vis. Museet ligger midt i Setskog sentrum like ved riksvei 21. Ønsker du å vite enda e om museet, finner du det på: v-setskoglandhandelmuseum.com.

Landhandleriene i Nedre Eidsberg

(*av Eldbjørg Skaug*)

For én gangs skyld skal vi begynne lengst sør i kommunen, i de skolekretsene som het Thy, Skaltorp og Høiefjerdingen, og som nå heter Kirkefjerdingen Tre av butikkene; *Dingtorp landhandel*, *Knut Lies landhandel og Smestad* lå langs Rv 124, den gamle kongeveien, og oppå holen ved Skjørshammer brygge, Krabbens hjemmebrygge, lå *Johannes Johannessens* landhandel. Dette var hovedveiene den gang, til jernbanen kom. Da ble det også butikker ved Eidsberg og Heia stasjoner.

Kilder:

- Eidsberg gjennom 150 år, Per Øyvind Sandberg, 1998.
- Stasjonsbyen på Finnestadgårdene gjennom 120 år, Hakon Koht-Norbye, 2003.
- Eidsberg bygdebok, bind II.
- Intervjuer med etterkommere.

Dingtorp Landhandleri

Astrid Lier, født Sæther, forteller om familiebedriften: c<Faren min, *Gottfred Sæther,* var fra Solør, og både han og mor mi, *Borghild,* var ansatt i Rakkestad handelsbolag. Den gangen hadde "bolaget», som vi sa, filialer rundt om i bygda, både på Heia og i Tangelands funkisvilla, som lå:like ved kommunegrensa ved Dingtorp. Hos Tangeland fikk faren min bestyre filialen

helt til Bolaget la ned samtlige filialer i 1952. Jeg pleier å si at jeg er født bak disken i butikken, og det er sant, for vi bodde i romma i første etasje bak den.

For kundekretsen var det ille å miste nærbutikken, og far blei tilbudt butikklokale i Misjonshuset på Dingtorp. Det var lite i bruk, og møtene kunne gå på omgang på gårdene.

Så i 1952 flytta vi et par hundre meter. Her innreda far og starta egen butikk. Tvers over tunet lå skomaker *Johannes Skjeppe* sitt hus. Han bodde i annen etasje og vi hadde leiligheten i første.

Far hadde bil, men den blei beslaglagt under krigen, og han klarte seg uten. Varene blei levert med lastebil. Eggsentralen i Rakkestad leverte egg, og *Smestad* kjørte ut mjøl fra Lekum mølle. Ellers kom to selgere i godteribransjen fra Oslo med varer, og det var stas når de kom med sjokolade og drops, men en av dem gav oss aldri smaksprøver!»

Ferie og fridager var ukjente størrelser

På spørsmål om åpningstider, ferie og fridager, svarer Astrid: «Noe sånt hadde vi ikke. Det hendte at vi besøkte tanta mi på Reinsvoll og familien i Kirkenær et par dager, men ellers betjente vi kundene når de kom, seint og tidlig, hverdag og helg, hvis de mangla noe. De banka på kjøkkenvinduet, og så gikk far eller mor ut i butikken. Om lørdagen kunne folk bli sittende og prate til langt på kvelden, og det var trivelig.»

Tett forhold til kundekretsen

Hun minnes også mange fra kundekretsen: «Den som hadde mest

Der det blå huset ligger, var Dingtorp landhandleri Det gamle misjonshuset var et lite og lavt, rødmalt hus. Drivhuset foran ligger på tomta der Johannes Skjeppes hus lå. Foto Eldbjørg Skaug.

å fortelle om det som hendte rundt omkring, var *Marie Brøntorp*, og hun var kvikk og artig *Elna* og *Harald Dingtorp* var naboene våre, og ikke langt unna bodde *Ingeborg* og *Arne Langbråten*, og så var det smeden *Alf* og *Hilda Kjevebråten*, *Ragnhild* og *Nils Kjeve*, *Johansen* sine på Sameia, *Olaf* og *Esther Dramstad*, *Arthur* og *Astrid Langbråten*, ille trivelige, det er disse jeg husker best. Men det var jo mange flere »

Alle de ovennevnte er borte nå, men deres barn bor ennå i nabolaget.

«På krita»

Astrid har tatt med seg en sirlig ført regnskapsprotokoll fra butikken. Der har hver kunde en egen side. Alle fastboende i kretsen var kunder og handlet «på bok». Til hverdags blei innkjøp notert i kundens private bok, og når den ble gjort opp, ble beløpet ført i protokollen. Kundens bok lå sannsynligvis i butikken, og når alt var betalt, fikk de den med hjem til eget regnskap. Så kunne de begynne på ny runde.

På mange måter må kjøpmannen ha fungert som Nav i dag. De bar familiene

gjennom trange tider og stolte på at de var hederlige. Astrid sier ingenting om det. «Alle betalte alt, det var ingen som skyldte noe da butikken ble nedlagt i 1974. Da var far 76 og mor 74 år, og de var slitne. Folk hadde fått seg bil og trengte oss ikke lenger.»

Et langt arbeidsliv i kundekretsens tjeneste var over. Misjonshuset og Johannes sitt hus ble revet, og et nytt bolighus ble bygd der Misjonshuset lå.

Det er verd en ettertanke at forholdet mellom kjøpmann og kunde i den tida var i så stor grad bygd på tillit og omtanke. Markedskreftene i dag innbyr hverken til det ene eller andre.

Johannes Johannessen på Solvang i «Fiskærbøgda»

Rett opp den bratte bakken fra brygga ved Skjørshammer lå – og ligger, den store, gule villaen der landhandleren bodde og drev. Der var det mye trafikk, for Skjørshammer brygge hadde vært et anløpssted for båter, store og små i all tid, og hjemmebrygge for lensebåten *Trine* og D/S *Krabben*. Brukte du landeveien videre, kom du til Skipperbakken, der maskinisten bodde nederst på Langli, matrosen på Bergly og sjølve skipperen på Skovly. Helt oppe på bakketoppen ligger Bratli og Hauger og hovedveien.

Veien fra Tveiteskauen mot Fiskærbøgda ble bygd først like etter krigen, så dette var eneste veien mellom elva og veisystemet nordover.

Tvers over elva lå butikken på Skipperud i Skiptvet, og om vinteren ble det stukket vei på isen med grankvister som markører. Da hendte det at vi hadde skøyteløp ved Nes-landet, og folk tok for moro skyld en tur over elva for å se hva de hadde i en annen butikk.

Om sommeren var det så mye tømmer i elva at det ikke var bare-bare å krysse med robåt. Så vi i Fiskærbøgda holdt oss til nærbutikken, kommunikasjonssenteret vårt.

Hans og Anna Johannessen
overtok butikkken i 1913 og anla en stor og vakker hage, nesten som en park, med singelganger, vakre bed og fine frukttrær og utsyn opp- og nedover elva. En pryd for bygda. Hans døde først, i 1949, og sønnen *Johannes* overtok driften. Anna stelte hus og hage så lenge hun levde, til 1963. Hun tok seg ofte en tur innom butikken og tørka litt med en kritthvit støvklut når hun hørte det var folk og livlig prat der.

Butikken
Når vi kom landeveien til butikken, gikk eller kjørte vi inn på et tun der uthus og lager, delt i flere avdelinger, lå mot øst og nord. Binderekke for hester var det og ei bensinpumpe på uthusveggen Det var ei håndpumpe med to måleglass, et på fem og et på ti liter. Parafin hadde han inne i lageret. Korn, mjøl og andre tørrvarer annetsteds.

Ellers hadde Johannes en Opel varebil, som han spesialsnekra garasje til i en del av uthuset. Med Opelen henta han varer hver torsdag Da *Langseth* la ned fiskebilruta, henta Johannes fiskekasser som kom med bussen oppe ved «storveien», som vi kalte riksvei 124 i 1950-åra. Han fikk tak i det han trengte også etter at grossistenes varebiler forsvant. Han skal ha uttalt at 50 husstander var kundegrunnlaget han kunne klare seg på.

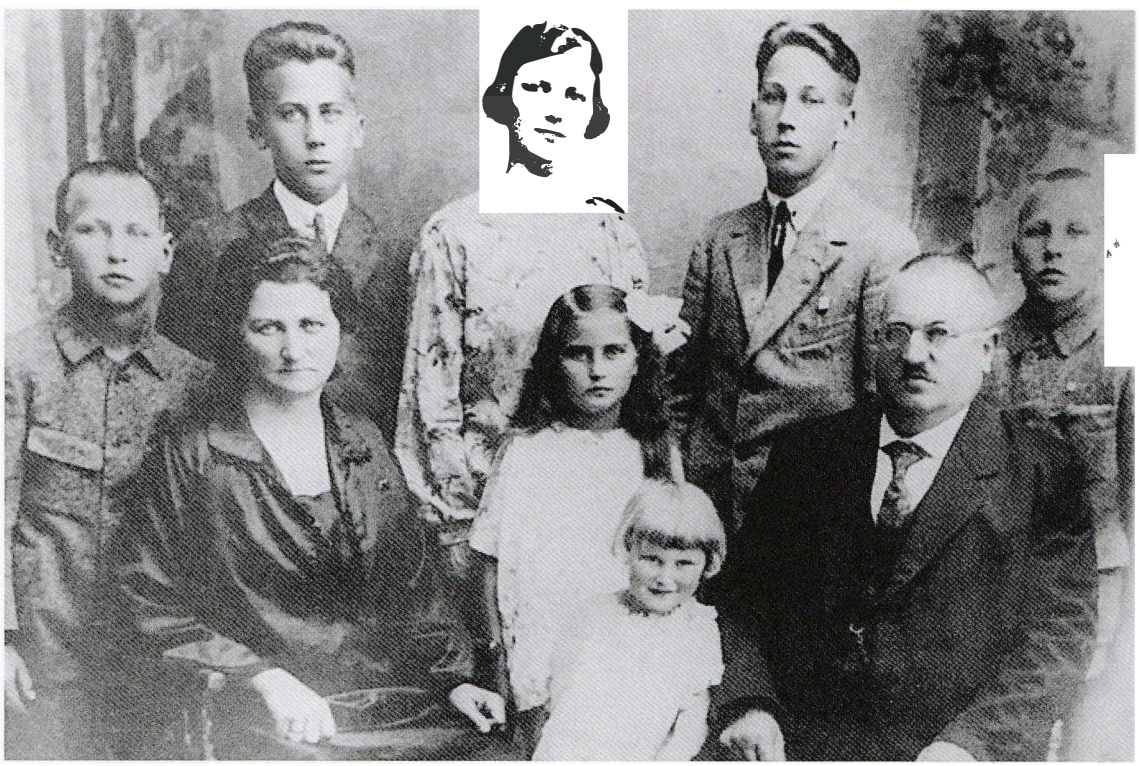

Bak fra venstre Håkon, Ole, Signe, Johannes og Kristian. Foran Anna, Ingrid, Else og Hans August Johannessen Ole og Ingrid døde unge, 20 og 21 år. Foto utlånt av Grethe Weiby

Innemiljøet

På nordsida av huset lå butikklokalet. Opp ei brei og høy trapp, og du kom inn i et avlangt, smalt lokale, med disker på øst- og sørveggen Saltbøla rett innafor døra var venteplass Det var gulvplass langs diskene som sto i vinkel.

Butikken var ikke stor i areal, men veggplassen var fullt utnytta Allikevel sprang Johannes opp og ned kjellertrappa hele dagen og henta ting han hadde der. I taket hang bøtter og spann og diverse. Vi satt og titta opp på hyllene bak disken med kjeks og sjokolade i fargerikt papir, kaffekvern og godterispann på ledig diskplass og hvem vet hva i skuffene i kjøpmannsdisken. Det var et jordnært, nøkternt og karslig preget vareutvalg; ikke noen pynte- eller gaveting hos ham, ikke et stearinlys engang.

Å gå i butikken og sette seg på saltbøla der og vente på tur, høre på preket og lukte godsakene og få en kandisklump av Johannes, var en fryd for en unge. Når det var kø, som det blei når lensefolka kom, fikk kjøpmannen det travelt. Noen kom med et norgesglass til sirup, og da satte han det under tønnetappen og lot det stå til mens han gjorde unna køen. Det hendte at sirupen rant over for ham, og da brumma han nede i kjelleren, men Johannes var logn og beleilig, så lite og var alltid avbalansert.

På butikken leverte du smør og egg før eggsentralen og meieriet overtok, handla på bok og betalte når du fikk penger, og om det drøya, hørte du

ingen ting. Kontant betydde pr. 30 dager den gang både for grossist, kjøpmann og kunde. Rart å tenke på nå.

Muntringsråd

Johannes var også en munter og glad gutt og likte ablegøyer. Det går ennå historier om livet på butikken. En av dem er denne: En av bygdas menn hadde stadig med seg en tusenlapp for å legge den i pengeskapet hos Johannes. Faste og nysgjerrige kunder, de som satt mest på saltbøla, gjorde store øyne: «Den kæll'n har mye peeng!» Ryktet gikk i bygda, og mange trodde på det. – Men det var den samme tusenlappen hver gang, for Johannes og «rikingen» hadde avtalt spøken, og tusenlappen ble straks returnert i innpakka vare. Ryktebørsen kom i vanry etter avsløringen, og Johannes må ha følt en smule skadefryd. Han slarva aldri.

Men han hadde telefon, og han ble budbringer for nyheter: Mysen sykestue, der mor var blitt innlagt, la igjen beskjed til faren min om at han var blitt far til tvillinger. Det var en stornyhet, og det var sikkert moro for Johannes å fortelle dette til pappa. Det blei nok livlig i butikken da! Andre nyheter, som kjæresteri og krangler, sjukdom og uhell, var både underholdende og viktige Samfunnet var mer åpent. Folk fulgte mer med og tok mer vare på hverandre den gang, for vi var i samme båt.

Johannes var ungkar, og i fritida pleide han å fiske. Vi så ham stadig ute i båten. Hans mor tok seg av hus og heim så lenge hun greide, men etter hennes død i 1963 ble han alene om alt.

Avvikling

Johannes fikk helseproblemer og de siste åra var tunge. Han døde i desember 1965. Hans bror, Kristian, drev butikken videre ett år, men før jul 1966 ble den nedlagt.

Knut J. Lies landhandel i «Hurvegata»

Hurvegata er det gamle navnet på veistykket mellom Frydenlundkrysset og Eidsberg kirke, og lokalt kaltes butikken bare «*Gamflot*», sannsynligvis en dialektisk utgave av Gangflot, som var etternavnet til Guri, eier og drifter av butikken. Navnet Gangflot og Gangfløt forekommer i Fredrikstad.

Historien om hvordan det hadde seg at Knut J. Lie kom til Eidsberg, er tidstypisk Han kom fra Liodden sør for Nesbyen i Hallingdal. Gutten med toppkarakterer fra handelsskolen i Hallingdal tok jobb hos *Guri Gangflot*, en fjern slektning. Hun drev alene og trengte hjelp. Dette var i 1930-åra, og det var ikke lett å få jobb To kamerater fra Liodden kom sammen til Eidsberg for å få seg arbeid. Knut begynte i butikken til Guri og ble kjent med *Gerd Brattås*. Kameraten hans, *Kristoffer Gulliksrud*, ble sammen med *Magnhild Lysaker*, og venneparet reiste til Liodden på påsketur sammen. I Ingeborgs gamle familiealbum fra 1937 og to år fremover ser vi en gjeng glade venner sammen med dølene.

Knut overtok butikken rundt 1940, og da var det slutt på påsketurene til fjells. I 1942 giftet kjæresteparet seg. Gerd Edith var datter av *Hedvig* og *Harald Brattås* på Breidablikk like ved Lysakermoa.

Utsikt ved Eidsberg Kirke.

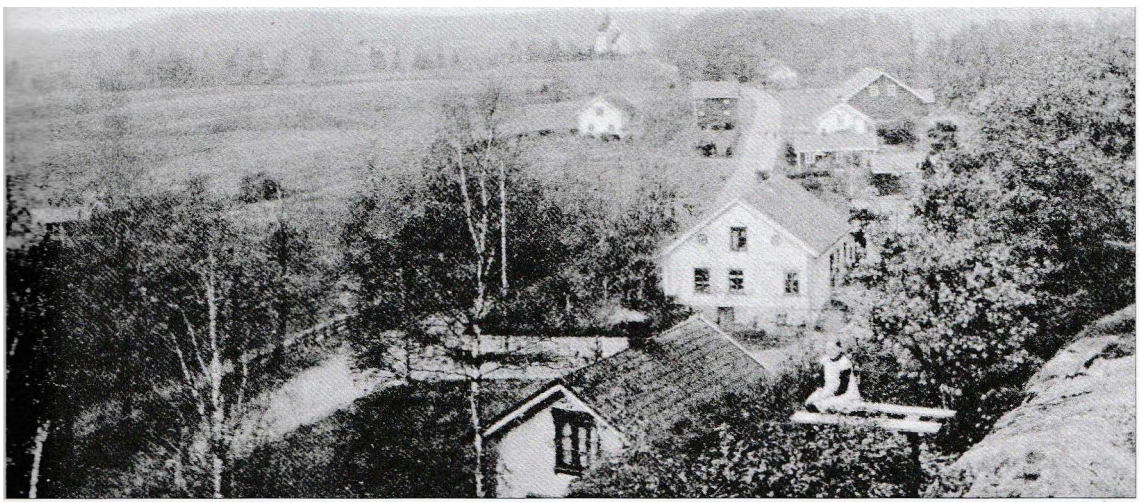

Hurvegata mot Eidsberg kirke. Knut Lies landhandel er det hvite huset med fire vinduer bak jenta på brakken. Postkort utlånt av Jul Aage Krosby

Omorganiserte butikken

Det første Knut gjorde da han overtok etter Guri, var å omorganisere butikken og få den orden han ville ha. Alle varene blei plassert systematisk. Stoffer, garn og sytilbehør i et hjørne, barneleiker, pynt og gaveartikler i en annen krok, lamper og diverse hang fra taket, bak disken sto tørrvarene i hyllene, dropsglass og andre fristelser. Det lukta krydder, sukker og kaffe, spennende dufter.

Postkontor

I et hjørne hadde han postkontor. Der lå posten med pakker, aviser og brev ferdig sortert til postmannen kom og hentet dem. I bakrommet innredet han kontor: pult med skråstilt lokk for regnskapsprotokollen og skrivebord mot vindusveggen. På veggene hang hyller til permer og arkiv. Han var en svært pertentlig mann og butikken var livet hans. Det ble aldri mer ferie eller frihelg Butikken krevde sin mann hver dag og regnskapet ble ført hver kveld og i helgene.

Sånn sett hadde han og kundene samme livsstil. «Ingen blei rik på landhandel den gang», sier *Ingeborg*, «men det gikk rundt, og det var greit. Den eneste fordelen vi hadde, var at vi fikk rabatt hos grossistene hvis vi kjøpte noe til oss sjøl. Jeg fikk fine klær fra Dobloug i Oslo, det var det eneste ekstra for meg.»

Telefon og bensinpumpe

Ute i inngangspartiet sto telefonen og mange brukte den, for nesten ingen hadde telefon.

I tillegg hadde han bensinpumpe i

gården. Det var vel den eneste mellom Rakkestad og Mysen like etter krigen, men få hadde bil. Folk måtte søke, ha en god, jobbrelatert begrunnelse og vente lenge før de fikk lov å kjøpe bil. Først i 1960 ble det tillatt å kjøpe bil for hvermann.

Miljøet i og rundt butikken

Sortimentet i landhandelen var eventyrlig. Her var alt fra hestesko og spiker til mjølsekker, så vareopptellinga var et stort arbeid. «En gang ba far meg telle opp knappenåler, og lydig begynte jeg å telle ei og ei nål. Da lo han far. «Nei, jenta mi, dem veier vi», sa han.»

Mjølsekkene sto på bua sammen med andre tørrvarer. I et annet uthus var metall og redskap lagra. På gårdsplassen var binderekke for hestene. Rundt tunet var det flere uthus der familien hadde høner og gris, og etter hvert sauer. Det var en fin utedo med mange-hull, både for store og små. Bak bua lå potet- og grønnsak-landet Alle på bygda var sjølhjulpne med slikt i den tida, enten de var bønder eller hadde annet yrke.

Datteren Ingeborg

ble født i 1944, og minnes barndommen som ei god og trygg tid. Hun var enebarn, men aldri ensom. Ungene kom til henne og butikken, og det var alltid liv og moro. De voksne møttes også for en prat og utveksla nyheter. «Folk tok mer vare på hverandre i den tida,» sier Ingeborg.

I sommerferiene var hun hos bestemor på Liodden og blei med på setra. Hver sommer kom søskenbarna for å treffe henne. «Vi måtte gå opp til stølen, og dit var det langt. To kløvhester

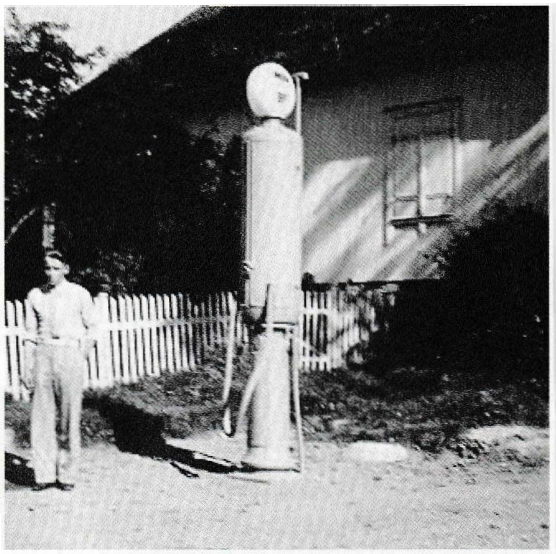

Knut Lie ved bensinpumpa, hans landhandel bak til høyre i bildet. Foto utlånt av Ingeborg Pettersen.

bar alt vi måtte ha med oss. Når vi kom opp til et vann mellom stølen og oss, måtte vi huke, som de sa, (hauke), og så kom bestemor roende og henta oss.»

Hun viste bilder av sin farmor Ingeborg i hvitt, nystrøket linforkle, tydeligvis ei dame som holdt høy standard. Feriegjestene skulle ha kaffe, snipper og marmorkake på senga. Setervollen var stor med flere hytter, og søsknene hadde etter hvert hver sin. Knut Lie fulgte jenta si på togturen til Hallingdal og besøkte sin store familie i samme slengen. Han hadde en bror, Sigurd, i Oslo, og han kom ut til dem i Eidsberg i helga iblant.

Foreldrene

«Foreldra mine jobba støtt og sleit seg ut, for de hadde aldri fri. Når det banka på døra, visste vi ikke om det var gjester eller kunder som kom, for det fantes bare én inngang til leiligheten og butikken. Midt på natta kunne en tørrkjørt bilist banke på for å få kjøpt bensin, og han far måtte opp og ut.»

Familien Lie med Knut, Ingeborg og Gerd på Ingeborgs konfirmasjonsdag.
Foto utlånt av Ingeborg Pettersen.

Hun forteller at en svenske vekka faren klokka to om natta.Svensken fikk fylt opp tanken for kr 4,75. Svensken forlangte å få tilbake vekslepengene.Faren måtte inn og låse opp kassa for å gi ham 25 øre. Den svensken skaffa broderfolket en skrape i lakken.

Landhandlerne var den tids hjelpere på flere områder. Folk handla på bok og gjorde opp når de fikk lønn eller solgte noe. De visste hvem som trengte hjelp og støtte på andre måter, og mellom kundene og kjøpmannen var det et tillitsforhold som var nødvendig for begge parter. Ikke alle var så ærlige at de gjorde opp for seg da butikken gikk inn, men derom tier historien. De var lojale til siste slutt.

Opphør

Butikken ble nedlagt midt i 1970-åra. Da hadde folk fått nye kjøpevaner og dro til Mysen med egen bil eller buss. De trofaste kundene ble for få og landhandlerparet var over 70 år gamle. Gangflotvillaen ble solgt. Knut og Gerd flytta inn på Breidablikk, i annen etasje i Gerds barndomshjem der de levde sammen til Knut døde i 1981. Gerd flyttet senere til Sarpsborg, hvor Ingeborg bor. Gerd døde i 2005.

Butikkene på Heia

(av Liv Stadshaug)

Den første landhandelen på Heia lå like øst for innkjøringa til gården *Heia*, gnr. 131 og bruksnr. 8. Her bodde *Olaves Heia* og dreiv butikk i stua, på folkemunne kalt «*Kremmerhuset*».

I 1896 ble bruksnr. 11, kalt *Nyland*, utskilt fra Heia. Nyland ligger vest for – og helt inntil jernbaneovergangen, og skulle heretter være landhandel. Det ble faktisk nedlagt forbud mot å drive handel i nr. 8!

Butikken på Nyland huset ved folketellingen i år 1900 *Johan Anton Larsen* med kone og tre døtre, samt stuepike, og med svigerforeldre i egen husholdning. I 1914 ble butikken solgt til *Martin J. Frogner*, senere til *T. Valebjørg*. Han solgte den i 1923 til H.G. *Thune*.

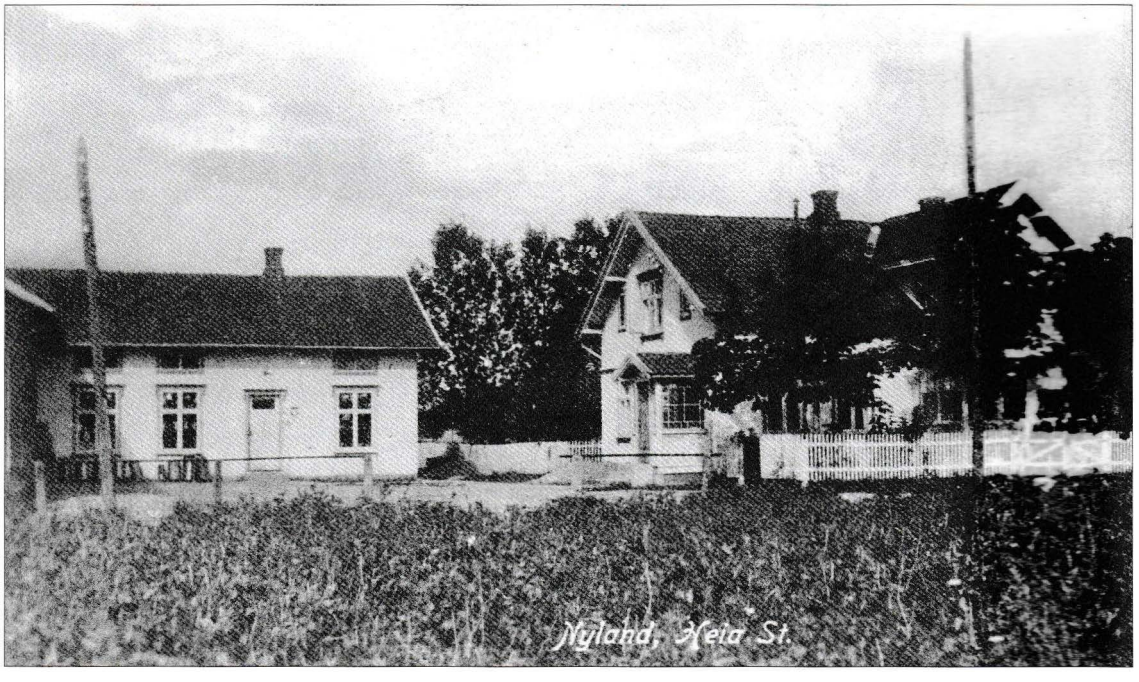

Nyland, Heia stasjon Postkort utlånt av Jul Aage Krosby

Butikken ble nedlagt rundt 1980. Da var Thunes datter *Jorunn* eier og driver.

Omkring 1. verdenskrig kom *kooperasjonen* til Heia. I Samvirkelaget var det en kar bak disken som het *Ansgar Torp*. Han var her helt til *Karl Resløkken* kom i 1937. Han dreiv butikken i 35 år til den ble nedlagt.

Liv Stadshaug om disse to butikkene på ekte Eidsbergmål:
På Heia var'e jernbanestasjon, banevoktærær, postkontor, telefonsentral og to butikkær: H.G. Thune og Samvirkelaget med bestyrær Karl Resløkken.

H.G. Thunes landhandleri

var dæn eldste butikken. Dæn blei ettablert seint på 1800-talet, og tatt over tå *Ingebjørg* og *Hans Gullak Thune* i 1922. Døm kom frå Ortenvik i Sogn med døtrene *Martha* og *Jorun*. Ho Jorun dreiv seinære butikken fram te 1980.

Dæn lå helt innte jernbaneovergangen Ho Jorun fertelte at da døm kom te Heia, blei butikken drivi fra kjøknet i bolighuset. Etter hvert blei butikken fløtta i bryggerhuset, og et lagerhus blei bygd. Der var'e tonnevarer, dvs. Kraftfôr, mjøl og kunstgjødsel, og ællers lager fer det store sortementet dom forte, som spiker, hestesko, dørha ær æller kjøkkenutstyr. En landhandel for i tida hadde både skotøy og manufak urvarer i tillægg te kolonialvarer, og spaer, ri er og greip

Da jæj var lita, var'e nesten ett'no som kom fælipakka te butikkæne. Mjøl, sukker, sælt og serråp og rossiner hadde døm i skuffær, tønner, kanner, eskær æller på hyller unner æller bak disken. Det blei målt eller veid opp ettersom å mye kunden sku ha. Kaffibønner a au i laus vekt, og døm kunne mala'n fer dæn som ville det. Døm fleste hadde kaffikvern himme.

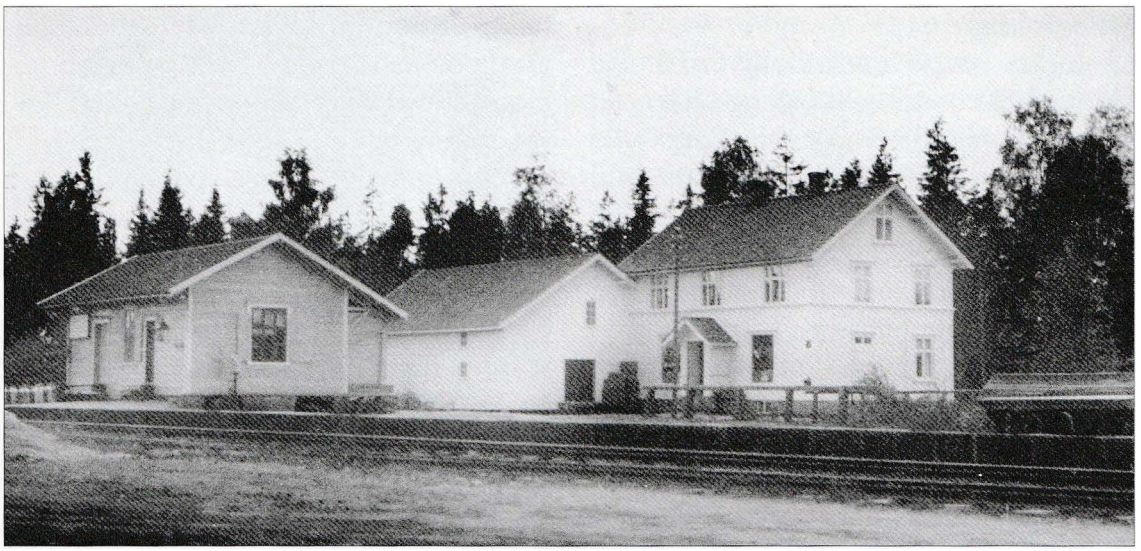

Heia jernbanestasjon med butikken bak. Foto Bjarne Guderud, Askim. Postkort utlånt av Jul Aage Krosby

Noe som trøllbant oss ungæne, var sjokkeladeskapet på disken bortme vindu. Der lå det pene stablær med Riegel, Lunsj og mange flere slag Det mest fascineranes var nok Lohengrinsjokkeladen, med rødt magabelte der det sto Freia med pene bokstavær. Den sjokkeladen hadde en kul i hver ende. Det hendte ve ungæne fekk kandissokker, lysebrone sukkerklompær på trå, putta i kremmærhus tå tynt hvitt pappir.

Ei stor vekt sto på disken. Uttme dæn sto et treskrin med messinglodd te finveiing. Frå hællkilo'n og oppover var'e svarte jernlodd Mjølk blei målt opp i medbrakt spann te døm som ette hadde gård og ku.

Både mjølk, smør og ost måtte døm i kjellær'n fer å hente te kundæne. Kjellerlemmen var i gølvet rett foran ommen og bak disken. Der var'e tregølv. Fer oss kundæne var'e flisgølv lagt i ruter, mørke og lyse fliser anhver gang.

Uttafer butikken var'e binderekke te flere hestær. Her stoppa mannfølka ofte på himtur om morran etter døm hadde lempa tå mjølkespanna på stasjonsrampa. Noen tå døm benka sæ på sæltkassa innafer butikkdøra og fekk spørt nytt.

Ærbesantrekket te Thune var pene bukser, skjurte og slips med lys lagerfrakk over. Han hadde lys sixpence på hue og blyant bak øret. Fru Thune brukte ærmførkle. Ho hadde så ille pent hår, store fletter som lå i en krans rundt hue.

Samvirkelaget

lå mællom stasjonsbygningen og misjonshuset. Dæn butikken lå i Rakkestad kommune, fer der gikk grensa. Han *Karl Resløkken* kom frå Dovre te Heia som bestyrer her i 1937. Forgjenger'n hette *Torp*.

Resløkken var en veldig høy mann, med glimt i øyet og sirlig skill i det mørke håret. På Samvirkelaget var'e omtrent ælle døm varene som H.G. Thune au førte. Hver lørda' kom det bakærvarer frå G.H. *Dahl* i Rakkestad, med toget.

Mangfoldig
Resløkken kunne hjælpe følk med å kløppe høl i belter æller kløppe hår. På bakrommet dreiv'n frisørsalong i æll enkelhet. Ælle mannfølk så snaue ut i bakhuet, jamt med svor'n, etter en omgang der inne, og finnisjen var non dråpær med Watkins Kreatin tå ei blå glasflaske med gul skrift.

Miljøet i butikken
Det var ille høgt under taket i Samvirkelaget, så døm måtte bruke en lang stega som var feste te ei skinne med trinser oppunder taket fer å kunne ta no' uttor døm øverste skuffæne. Ælle skuffæne hadde skilt i hvitt porselen med svart skrift fer å angi innhøllet. Det var en ring te å trekke ut skuffen med

Te jul kom det mange spennænes varer fram på disken, og pen pappir i fine færjer. Ællers var'e jo gråpa pir ælt blei pakka inn i, og med hys in rundt. Var pakka tång, blei det sett inn en litten trepinne me spor i rund midten, i hyssinghempa. Da skar ette h.yssingen i finga

Pappiret var på rullær, én fer malt og én fer breit pappir. Døm sto overinan på et stativ på disken, som var grådig

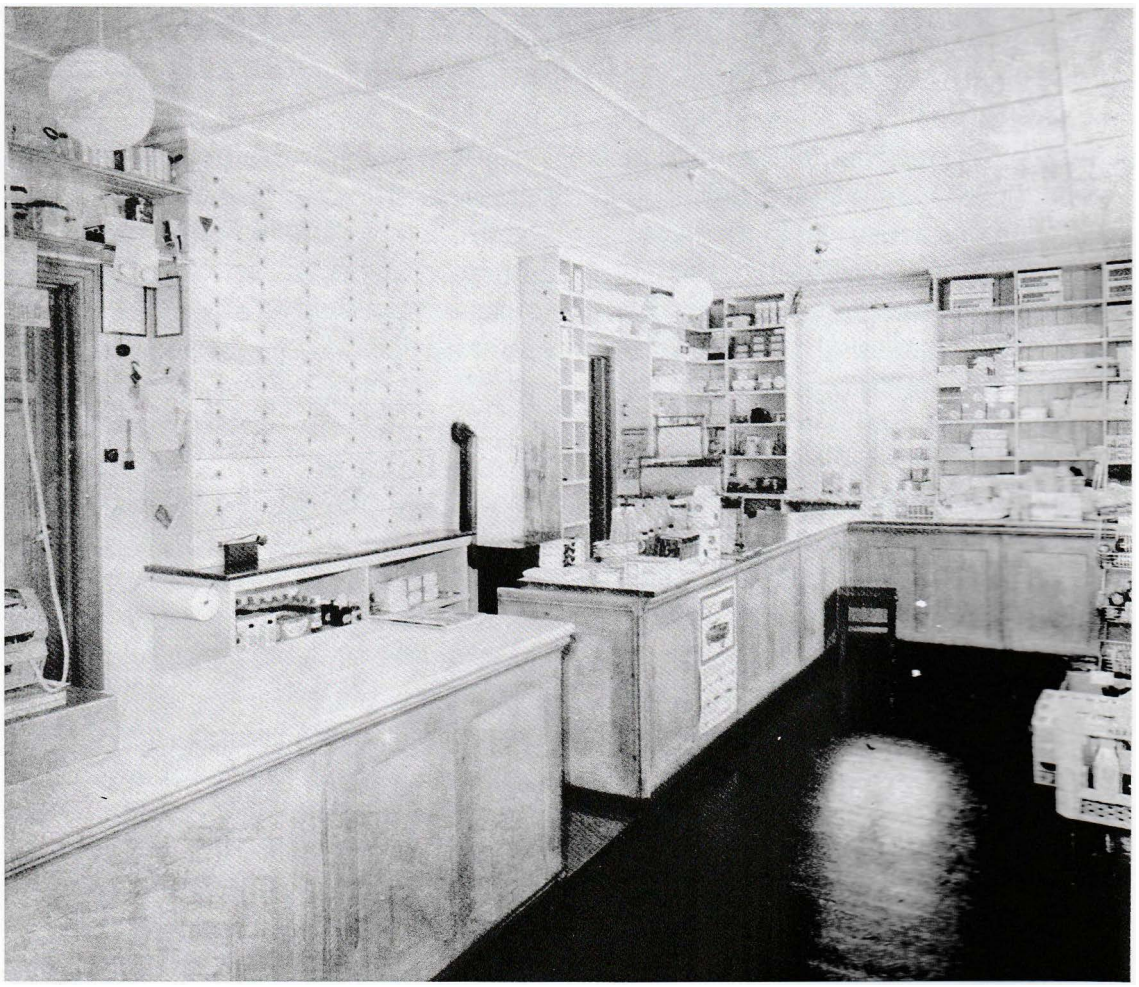

En moderne landhandel med blanke disker. Foto utlånt av Karl Resløkken.

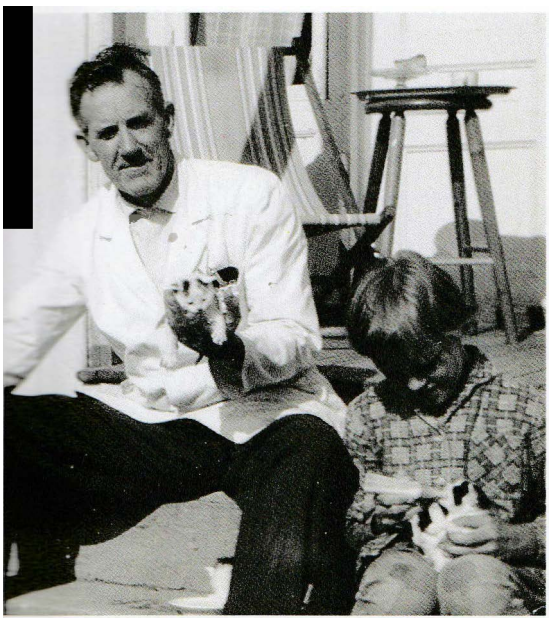

Kosestund i sola med Kari, pus og pappa Karl Resløkken. Foto utlånt av Karl Resløkken

lang, med vinkel i begge endær. Ett sted var'e åpning med klaff og gangjern så en kunne åpne og låkke når en gikk gjennom. sted var'e åpnng med klaff og gangjern så en kunne åpne og låkke når en gikk gjennom.

Min barndom var lenge før plastikkens tid, ve hadde inga sånne bærepåsær. Så ve hadde me oss kørj, veske eller bæg æller bærenett tå stoff, ofte himmesydd Lokalt handla ve på bok, dær ælt ve kjøpte blei notert. Boka var lang og smal med et par sier te hver familie. Så betarte døm vaksne en gang i mællom, fer det var som regel ve ungæne som dro te butikken med handlelappen Min store drøm da jæj var litta, var å bli butikkdame hos Resløkken.

Krig og rasjonering

I flere år etter krigen, te 1952, hadde ve rasjoneringskort utstedt tå Forsyningsnemnda i kommunen. Døm beregna å mye hvert familiemedlem trengte tå mat og kleer. Butikkfølka kløppa tå merkene når ve fekk varene levert. Det var teåme merker før sjokkelade og søtsaker.

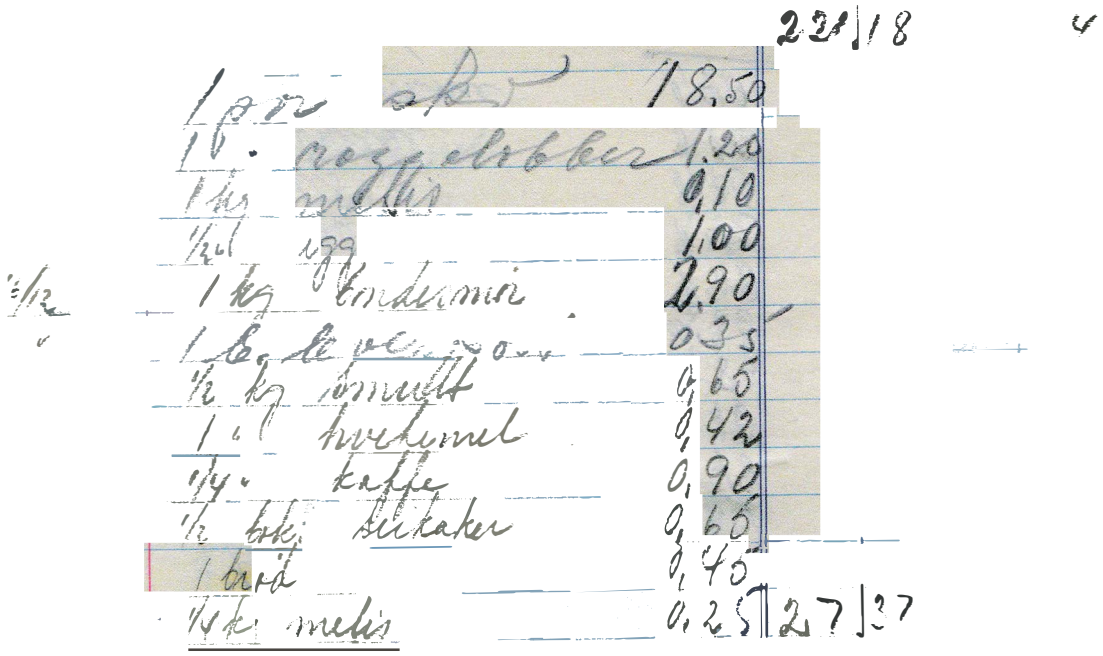

Karl Resløkkens egen handlebok, for han var sin egen kunde.

Under krigen og de første åra etterpå var det grenser for hvor mye du fikk kjøpe av varer som måtte importeres. Her vises noen av mange typer det var rasjonering på

Det var mange som ette hadde bil etter krigen. Døm som hadde før, fekk enten gjømt'n bort eller fekk'n inndratt. Det var kvoteringær på bilær, så en måtte søke om kjøpetillatelse Sånn vare' helt fram te 1960 fer personbilær, og døm kosta 6–8 tusen kroner.

Butikkene ved Eidsberg stasjon

Stasjonsbyen

Det er underlig å tenke på hvordan utviklingen har gått på det vesle tettstedet rundt Eidsberg stasjon. Her var jo en gang flere bedrifter, dampdrevet sagbruk like vest for jernbanen og skofabrikk *Thorvald Mosseby* hadde hønseri og drev også som elektriker, og det var et lite bakeri der. Her var det ansatser til å bli en liten småby.

Jeg husker at noe av det var i drift i min barndom, som Mosseby'n og skofabrikken, men utviklingen av stedet har vel egentlig vært en avvikling. Det som holdt ut lengst var vel handelsvirksomheten, butikkene som skulle betjene det lille tettstedet og bygdene rundt.

Som nevnt var det ansatser til en utvikling i retning av en småby, og det var vel da naturlig å åpne en liten kafé. Det var ei som het *Agathe Nordli* som gjorde det. Denne kaféen har jeg bare hørt om, den var historie lenge før min tid. Hun ble til vanlig bare kalt «tante», og drev så vidt jeg har forstått, i hovedbygningen på den Finnestadgården som ligger like øst for jernbaneundergangen, og som *Kristian Lundestad* drev, og datteren *Kirsten* og mannen *Jon*

Handelstedet Bjerke. Huset ligger like ved jernbanebrua ved Eidsberg stasjon. Postkort utlånt av Jul Aage Krosby.

Anders Herrebrøden overtok. Gården eies i dag av *Dagfinn Mysen*.

Olai Haug

I sin beretning om livet rundt Eidsberg stasjon forteller *Hakon Koht-Norbye* at den første kjøpmannen etablerte seg i kjelleren på Bøndenes hus. *Olai Haug*, som var kommet hjem fra Amerika, åpnet sitt landhandleri samme året som huset ble bygd, i 1904.

På hjørnetomta på nordsia av Trømborgveien etablerte Olai Haug seg i et nytt landhandleri i 1917. Ut mot Trømborgveien mellom jernbanen og butikken laget Haug ei skikkelig binderekke med vanningstrau Når bøndene kom med mjølkespanna sine, hadde hver kjøpmann sin binderekke å tilby.

Conrad Haug

Sønnen, *Conrad Bernhard Haug*, kalt CB *Kremmær*, fikk tidlig ei bensinpumpe utenfor butikken. Det var visst ei handpumpe. CB hadde også parafinpumpe, for i mange hjem brukte de fremdeles parafinlamper til belysning. Det gikk bra for Haug så lenge bøndene brukte bensintraktorer, men da dieseltraktorene ble mange, gikk omsetningen ned, og bensinpumpa forsvant.

I 1967 døde Conrad Haug, og enka leide ut butikken til konkurrenten *Erling Andersen*, som i noe tid hadde drevet butikk i kjelleren på Bøndenes hus. Faren hans, *Henry*, hadde overtatt den etter *Marcus Nilsen*. Erling Andersen dreiv noen år i motgang og måtte til slutt gi seg. Unge *Jan Bjørnerud* prøvde i 1985 å få liv i den igjen, men den var ikke liv laga. Eidsberg stasjon mista sin siste butikk i 1988.

Morten Tutturen fortsetter Helt inntil tunet til Finnestad lå butikken til Conrad Haug, til venstre, like før Stasjonsveien, som kommer fra jernbaneundergangen og går langs jernbanen sørover et lite stykke og gjør en 90 graders sving til venstre.

Denne butikken vil jeg karakterisere som et landhandleri. Her solgte de mye forskjellig, fra matvarer til arbeidsredskaper, alt en trengte, for å si det sånn. Dessuten hadde han ei bensinpumpe utenfor butikken, der kunne man også kunne få kjøpt totaktbensin. I et skur helt inntil hagen på Finnestad hadde han forskjellige oljeprodukter. Jeg mener det hang et skilt som det sto «Castrol» på, på det skuret.

Markus Nilsen

Jeg sa at veien svingte til venstre, altså østover, ved butikken til Haug, men det gikk også en vei rett frem, bort til stasjonsbygningen. Ved stasjonsbygningen gikk det en vei til venstre, opp en liten skråning, frem til Bøndenes hus, en ganske fin sveitserbygning som fortsatt ligger der. Denne ligger i skrånende terreng, slik at man kunne gå rett inn i kjelleretasjen på den siden som vender mot stasjonen. Og det var i denne kjelleretasjen at *Marcus Nilsen* hadde butikken sin.

Jeg husker nok ikke så godt alle detaljer, men mener at det hang seletøy, kanskje sinkbøtter og andre bruksartikler på veggen til venstre når man kom inn i butikken. Og under krigen veit jeg at han kunne skaffe både skotøy og andre ting, så kanskje denne butikken også var et landhandleri. Men

han hadde kanskje redusert litt på vareutvalget, for jeg husker butikken mer som en kolonialforretning. Her er jeg usikker, kanskje andre kan si mer om dette? Men han tok i alle fall imot egg fra gårdene omkring og leverte videretil eggsentralen i Rakkestad. Og han hadde fast ukentlig avtale med Langset i Rakkestad om fersk fisk. Han var en lun og hyggelig mann, briller,.sixpence og lagerfrakk, bror til Josef Nilsen, som hadde en tilsvarende forretning på Mysen. Han var dessuten en omgangsvenn med folket på Fundingsrud, der min mor kommer fra, så det ble til at vi handlet mye hos ham.

Det var butikk av det gode, gamle gi slaget med kundene foran disken og ekspditøren(e) bak. Kundene sa hva de skulle ha, og Marcus eller Randi (Holter) skaffet varene frem fra hyller og skuffer. Man kunne egentlig bare legge handlelista på disken og så bare vente til varene lå klare. Tørrvarer som rmandler og rosiner lå løst i skuffer i disken, og her måtte de veie opp den mengden kunden ville ha. skulle man ha salt sild, måtte ekspeditøren vippe opp en klaff i disken og komme frem til sildetønna som sto ved inngangsdøra, vippe av lokket, få tak i ei klype som var feit og seig etter mange turer ned i saltlaken, plukke opp så mange sild man ville ha og legge em i et slags matpapir og veie opp.pekepølse og annet kjøttpålegg ble .måret opp på en fin maskin som sto på disken, i sirlige, tynne skiver og veid opp, det kvantum den enkelte kunde måtte ønske. Oster ble delt opp etter ndens ønske med en streng.

Det var al l tid morsomt for oss barna å få være med i butikken og følge med på hvordan Marcus eller Randi ordnet ferdig varene. Noen store glass med sukkertøy på ei av de laveste hyllene bak disken står nok også friskt i minnet.

Jeg minnes vi den gang kjøpte hvetemel og sukker i 50-kilos-sekker, og at vi da måtte ut på lageret han hadde i sørenden av kjelleretasjen. Der var det veldig mye forskjellig, og det var ei dør rett ut, slik at man ikke behøvde å ta sekkene igjennom butikken.

Fryseri

Det bør vel også nevnes at det lå et fryseri like ved siden av butikken, på nordsiden. Om det var Marcus som eide det, veit jeg ikke positivt, men det er vel mest naturlig at det var slik. Her var det tykke vegger og ei tykk dør med store og solide dørhåndtak. Man kunne virkelig føle seg ganske innestengt når man var der inne, og at det var minst 20 kuldegrader der, gjorde det ikke akkurat mer hjemmekoselig.

Her var det reoler midt på gulvet og langs alle veggene, delt opp i passe store bokser med låsbare gitterdører. Disse boksene ble leid ut, og var nok til stor hjelp for mange på 1950-tallet. Når dette tilbudet opphørte husker jeg ikke, men hjemmefryserne ble etter hvert vanlige og gjorde fryseriet ulønnsomt og overflødig.

Erling O. Andersen

Marcus døde i 1959, og en eller annen gang rundt dette årstallet ble forretningen overtatt av Erling O. Andersen. Han drev i flere år i de samme lokalene med hjelp av sin søster, *Ragnhild*. Det ble da en ren kolonialforretning.

Erling var en meget omgjengelig og serviceinnstilt mann, og begynte etter hvert å kjøre varer ut til kundene på fredager. Et fint tilbud til dem som ikke hadde bil, eller som ikke hadde tid til å dra på butikken.

Conrad Haug døde ganske uventet i 1967, og jeg tror at butikken hans ble lagt ned ganske snart etterpå. På et eller annet tidspunkt etter det flyttet Erling butikkdriften til disse lokalene. Jeg mener å huske at det ble litt mer moderne stil over butikken, og bensinpumpa utenfor forsvant. Jeg tror også at Ragnhild var ute av bildet på denne tiden. Hvor lenge han drev butikken kan jeg ikke huske, men tipper at det må ha vært til rundt 1980. Så drev Jan Bjørnerud videre en to–tre år, og så var det definitivt slutt på butikkdriften ved Eidsberg stasjon

Avvikling

Den tradisjonsrike bygningen der Conrad Haug og siden Erling O Andersen og Jan Bjørnerud drev sin handelsvirksomhet, er nå bygd om til boligformål. Trappa og inngangsdøra foran på huset er tatt bort. Huset har formelig snudd ryggen til veien, som et synlig tegn på at et kapittel i Eidsberg stasjons historie definitivt er over.

Samvirkelaget

Midt mellom Bøndenes hus og Trømborgveien bygde baker Tangeland sitt bygg omtrent samtidig med at Bøndenes hus ble bygd.

Bakeriet var bygd av murstein, resten av bygget var i treverk. Den vestre delen av bygget fungerte i noen år som butikklokalet til «Samvirkelaget» Det skal ha vært en *Overn* som startet opp.

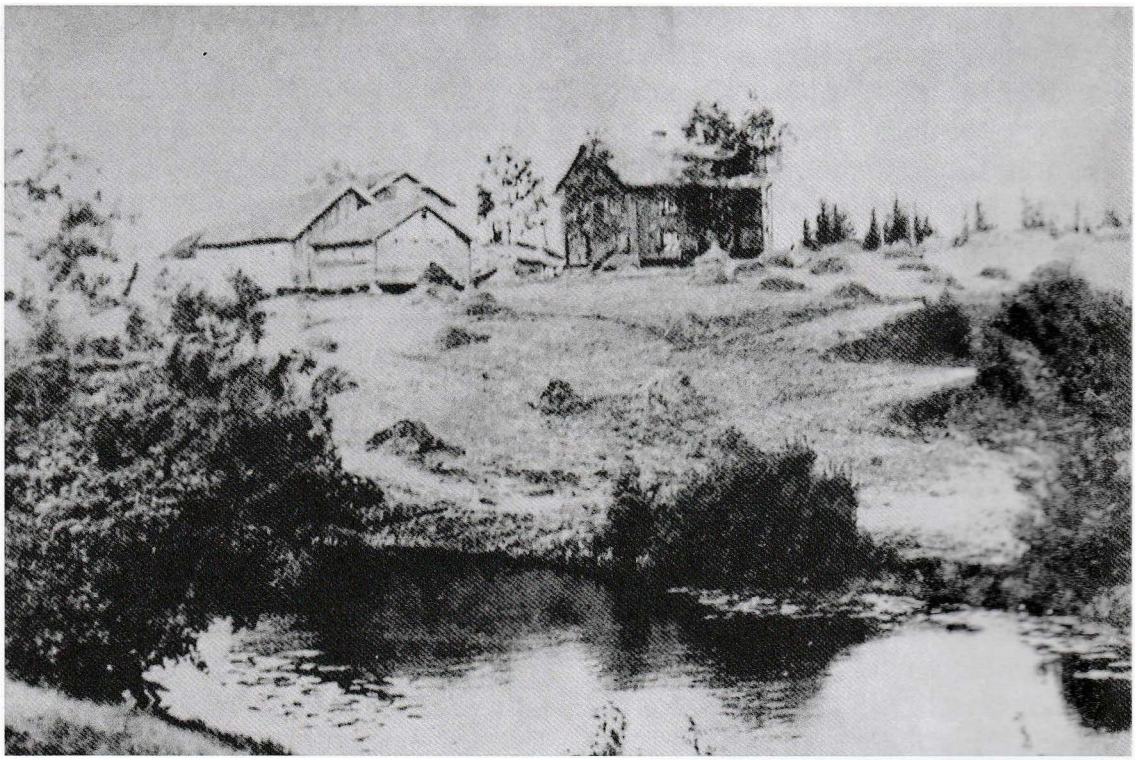

Et riktig gammelt foto av plassen Høyendal sett fra Lekum. Bildet utlånt av Ebba Smestad.

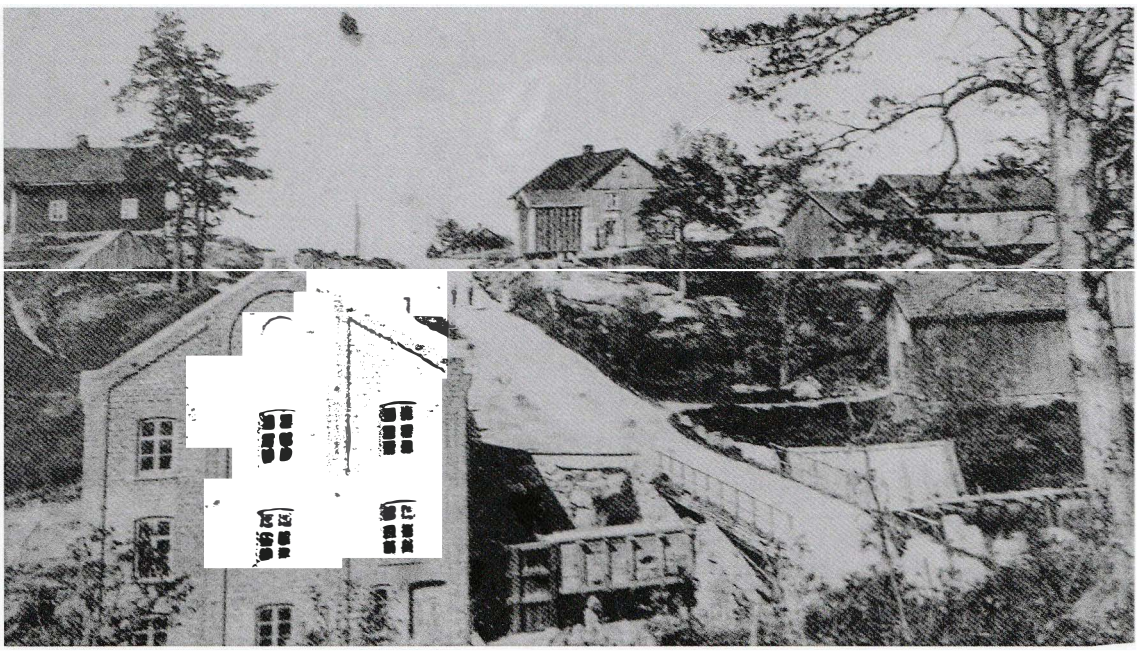

Lekum Mølle og Postaabneri, sannsynligvis 1906 eller 1907. Bildet utlånt av Ebba Smestad.

Under første verdenskrig drev *Ottar Smestad* denne butikken en stund før han giftet seg med *Marie Aas* på Høiendal ved Lekum. Her startet han firmaet O. Smestad som familien drev helt til 2004.

Rundt 1920 var det familien *Vigdal på Tokerud* som drev Samvirkelaget. Trolig var det denne forretningen som fikk satt opp den solide binderekka for hester på sørsida av Trømborgveien.

Høiendal ved Lekum

Den landhandleren som holdt i gang lengst, var *Trond Smestad*. Han la ned i 2004. Artig å vite at denne butikken også var en av de to første landhandlene i Eidsberg

Høyendal var fellesnavn på fire plasser under Lekum, og butikken lå på søndre Høyendal, gnr 90, bnr 3. I *Eidsbergs gårdshistorie, bind* IV, sies det at navnet er av tysk opprinnelse og betegner et høyt, frittliggende sted. Slike sammensatte navn har gjerne en oppløftende klang, som Frydenlund og Sorgenfri, sies det samme steds. Gårdsnavnet ble fordansket til Høiendal under dansketida, men det opprinnelige navnet skal ha vært norsk. Denne navnediskusjonen finner vi også i *Eidsbergs gårdshistorie*. Smestad sine bruker Høiendal, og navnevalget på huset er deres rett.

C.J.A. Hedemark
søkte om og fikk tillatelse til å drive landhandel der i 1865, den ene av de to første i Eidsberg. På Lekum hadde Hjorth-familien hatt salg av tobakk fra dansketida av, og nå ble rettighetene overført til Høyendal, som Hjorth ennå eide. I 1873 overtok *Bernhard Th. Hansen* fra Drammen som handelsmann, og han drev butikken til *Hans Jacob Olsen Aass* overtok. I tillegg ble han poståpner fra 1890, da jernbanen overtok postfordeling.

Førstepremievinnerne Ebba og Trond Smestad klare med kamera til amerikaturen Foto utlånt av Ebba og Atle Smestad.

Hans Jacob Aass gikk konkurs og ble ansett uskikket av familien Hjorth. Hans bror, *Emil Olsen Aas* overtok butikken i 1924. *Hulda Hjorth Jølsen* skilte ut og solgte Høyendal Søndre til *Marie Aas Smestad*, Emils datter i 1924.

O. Smestad

Hun var gift med *Ottar Smestad*, som hadde drevet Samvirkelaget på Eidsberg stasjon, der hun hadde arbeidet på telefonsentralen. Ottar kom til Eidsberg fra Toten under 1. verdenskrig. På Høyendal kjøpte Ottar butikken i 1925. Mølla og sagene hørte fremdeles til Lekum, men forretningen og telefonsentralen ble Smestads. Det kongelige postkontor fra enevoldstida hadde vært Salmonruds privilegium, muligens overdratt til Hjorthfamilien i deres tid. Nå lå kommunikasjonssenteret med post og telefon på Høiendal.

Ottar bestyrte mølla også. Kona hans hadde telefonsentralen. Sammen bygde de videre på gården. Det ble ny låve i 1939 og ombygninger og tilbygg etter behov. Butikkinngangen lå den gang mot gårdsplassen.

Ottar døde tidlig, i 1940, og Marie drev alene til sønnene *Trond*, *Bjørn og Erik* overtok fra 1958.

O. Smestads efterfølgere

Trond Smestad kjøpte Høyendal i 1970, og der har familien bodd siden. Slik fikk Høyendal lange tradisjoner: 150 år som landhandel med bakgrunn i flere hundre års handelstradisjon knyttet til Hjorth-familien.

Samlingsted

Smestad-familiens landhandel forvaltet dermed disse tradisjonene som samlingssted for Kirkefjerdingen og til dels Høiekroken. Denne arven ble godt ivaretatt av Trond og *Ebba* Smestad.

Ebba var postfunksjonær i [illegible]sen, men kvelds- og nattetider gjorde hun en innsats i butikken med å lage utstillinger og hyggekrok for kundene I en krok innafor inngangsdora stod et lite, fint pyntet bord og stoler. Der ar det kaffe, glogg og pepperka er til jul,

og slik ble du ønsket velkommen til å slå deg ned. Noen var der ofte og lenge!

Trond tok godt vare på kundene sine på alle måter. Han brakte varer med bil og var den eneste som gjorde det i hele bygda. Det var en flott service for alle eldre og de som ikke hadde bil. Da han la ned butikken, sendte den største kunden, Eidsberg kretsfengsel, ham diplom og takkebrev for godt samarbeid og service i alle år.

Vant landskonkurranse

Smestad sine vant en landskonkurranse på en utstilling Ebba laget, og ekteparet fikk i premie en 14 dagers tur til USA. Øvrige vinnere var blant andre Rema 1000-sjefen Reitan og tilsvarende kjeder. Det må ha vært et tankekors for dem at en landhandel i Indre Østfold gav dem konkurranse! Det var et høydepunkt for Ebba og Trond, som ellers knapt hadde en ferie sammen.

Bensinstasjonen

Da Norol ville legge ned bensin-

Siste dag bak disken med medaljer, blomster og gaver. Foto utlånt av Ebba og Atle Smestd.

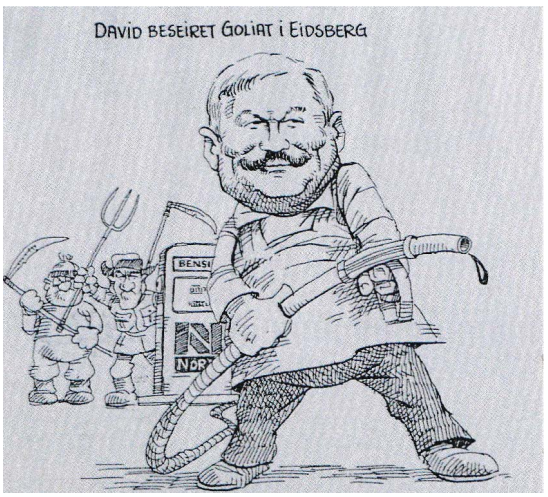

David beseiret Goliat i Eidsberg
Foto utlånt av Ebba og Atle Smestd

stasjonen og grave opp tankene under den nylagte asfaltplassen utenfor butikken hos Smestad i 1982, ble det folkeaksjon i bygda og innslag i Dagsrevyen. Norol fikk så mye negativ omtale at de gav seg, og Smestad fikk beholde tankene. Et annet oljeselskap tegnet ny kontrakt, og så lenge han drev, solgte Trond bensin og diesel som den eneste mellom bygdebyene.

Avskjed med bygda

Noen dager før butikken stengte for godt i 2004, stilte bygda opp: Ordføreren kom med tale, medalje og Eidsberg-vase, noen hadde diktet en sang til dem og Eidsberg bygdekor var der og ledet sangen. Det var en fin og vemodig markering for oss alle.

Den gamle butikken er historie nå, og mye av det landhandleriene sto for, er samfunnsoppgaver i dag. Takk og ære til alle dem som stelte med kundene sine med raushet og medmenneskelig forståelse.

Et besøk på det unike Setskog Landhandelmuseum gjør godt for sjelen for de som ønsker å memorere litt a den gamle landhandelsens atmosfære Foto Trond Degnes

Det er samlet utrolig mange fine, gamle effekter fra gamle landhandlerier på Setskog Landhandelmuseum Foto Trond Degnes.